

Ajuntament de 1979 i ensenyament

Jaume Botey Vallès

Regidor d'ensenyament de l'Hospitalet del 1979 al 1983

Sens dubte, el problema més sentit al qual els nous ajuntaments sorgits de les eleccions de l'abril del 1979 havien de donar resposta era el de l'ensenyament. Se'n feia esment a tots els programes. Els ajuntaments franquistes no havien considerat el dret a l'ensenyament com un dret universal. Els efectes provocats pel creixement migratori —rejoventament general de la població, augment de la natalitat i, en conseqüència, major pes de població en edat escolar— convertí el servei escolar en una necessitat peremptòria. Era un problema que afectava tot Catalunya, però sobretot els municipis de l'Àrea Metropolitana. Barcelona havia quedat saturada de població i demogràficament estancada, i la immigració es va instal·lar majoritàriament als municipis de la seva primera corona i al Vallès. La perspectiva històrica d'aquell moment permet fer-se càrrec del que van significar els nous ajuntaments. En relació amb l'ensenyament, aquelles eleccions van significar el gran canvi de l'ensenyament a Catalunya.

Ja a començament dels setanta, la població exigia amb força i coordinadament escola gratuïta i de qualitat per a tothom. Fou el moment de la gran crescuda del moviment popular, encapçalat per les associacions de veïns, que van fer de l'ensenyament un problema prioritari. Pràcticament a totes les ciutats aparegueren col·lectius —coordinadores, taules, plataformes— que elaboraven precaris estudis sobre les necessitats escolars i proposaven un nou model pedagògic. Aquest moviment coincideix amb el també naixent moviment de mestres, en un doble vessant: com a moviment pedagògic, encapçalat per Rosa Sensat, i com a moviment professional-corporatiu, encapçalat pels sindicats, amb reivindicacions com ara l'estabilitat dels interins o contra les permanències, etc. Acabava d'aprovar-se la llei "Villar Palasí" del 70, que suposà un intent de modernització del sistema educatiu. Pel que fa referència al tema que ens ocupa, cal ressaltar d'aquesta llei tres aspectes: la perllongació de l'obligatorietat de l'ensenyament fins als 14 anys en un únic cicle, unificant EGB i batxillerat elemental; l'intent d'adequació del sistema educatiu al nou model productiu amb la creació de la formació professional i la introducció de les subvencions al sector privat, inici de la consolidació de la doble xarxa escolar.

Avui es difícil d'imaginar els dèficits d'aquell moment. Fins al 1973, a Catalunya, la construcció de col·legis havia estat pràcticament paralitzada. El cas de l'Hospitalet

podria considerar-se emblemàtic: l'any 1971, amb una població infantil aproximada de 46.000 nens i nenes, 23.000 assistien a l'escola privada (en règim de minifundi de pisos i baixos en males condicions) i 13.000 a l'escola pública distribuïts entre les escasses 230 aules existents, amb una mitjana de 57,8 nens per aula, i, per tant, en quedaven 10.000 al carrer, sense escola. Era una situació tercermundista. És veritat que a partir del 1973 els ajuntaments de la predemocràcia, pressionats pels veïns, comencen a posar mitjans per a resoldre-ho i que, sobretot a partir del 1977, amb el Pla d'urgències acordat en els Pactes de la Moncloa s'inicia un canvi de signe. Però costarà molt redreçar-ho. És el que es van proposar aquells primers regidors d'ensenyament.

Els regidors i regidores sorgits d'aquelles eleccions procedíem majoritàriament del moviment popular i associacions de veïns. La majoria de partits van posar un mestre a la llista, a partir de la "obvietat" (!) que pel fet de ser mestre sabia rescatar solars de l'especulació, negociar amb empresaris, barallar-se amb les constructores i contractar empreses de neteja, perquè aquestes eren pràcticament les úniques competències que tenia l'Ajuntament en matèria educativa.

Els que ens vàrem fer càrrec de l'àrea d'ensenyament hi arribàvem amb l'esforçat esperit de quixots que salvaríem de l'oprobri les ciutats abandonades. Però no teníem res, només valors com a llança i una immensa credibilitat popular com a escut, la qual cosa, passats els primers moments d'eufòria, suposà una pressió enorme, difícil de contenir. Ajuntaments endeutats per sobre de les seves possibilitats, posats de la nit al dia al capdavant de regidories complicades, sense preparació tècnica, econòmica ni administrativa. Per exemple, per no tenir, a l'Ajuntament de l'Hospitalet no hi havia ni una fotocopiadora, fèiem les fotocòpies a una botiga del davant! Però mai un grup de persones, tan heterogeni i que no es coneixien, de procedències geogràfiques i ideològiques distants, van actuar amb tanta coordinació, sense més preparació que *l'a priori* de voler complir un deure històric. M'estic referint, entre d'altres, als regidors de l'Hospitalet, Sta. Coloma, Badalona, Esplugues, St. Boi, Sabadell, Terrassa, Rubí, Ripollet, Mataró, Vilafranca, Igualada o d'altres, procedents de totes les llistes, encara que majoritàriament del PSUC. Afortunadament, la major part dels equips tècnics municipals, la delegació del MEC (Ministeri d'Educació i Ciència) a Barcelona i el cos d'inspectors es van posar al servei d'aquests *quixots*, amb un enorme sentit de compliment del deure i de la consciència de funcionari com a servidor públic.

I com a *quixots* ens vàrem atrevir a plantar cara a l'Administració central. Ens sentíem més representants del poble, per defensar els seus drets davant de l'Administració, que representants de l'Administració per sotmetre o doblegar al poble. Era el descobriment del miracle de la democràcia. El primer que vàrem fer l'endemà mateix de prendre possessió, el 23 d'abril, fou elaborar un Pla d'Urgències, que s'havia d'aplicar a l'inici del curs, al setembre. Sense coordinar-nos prèviament, eren plans semblants a tots els ajuntaments, que pretenien: a) dotar d'aules de preescolar (4 i 5 anys) tots els centres d'EGB que no en tenien, considerant el preescolar nivell obligatori, encara que legalment no ho era, i que per a l'Hospitalet havien de ser 65 aules noves. b) cre-

ació de noves aules d'EGB, on era raonablement previsible la construcció d'un centre, i que per a l'Hospitalet havien de ser 42 aules noves i c) la dotació de professorat públic a totes les aules d'adults existents. Els ajuntaments es feien càrrec de la construcció dels aularis provisionals i el MEC havia de dotar-los de professorat. Mai, de cop, els ajuntaments havien destinat tants diners a la construcció d'aules.

Però el ministre d'educació, Otero Novas, de la UCD, en el govern d'Adolfo Suárez, s'hi va negar. I els regidors dels ajuntaments esmentats anteriorment, especialment els de l'Àrea Metropolitana, amb un gest insòlit i unànim, el dia abans de l'inici del curs, vam decretar la vaga i que no havia de començar el curs escolar fins que el MEC concedís totes les dotacions. La vaga va durar dos mesos, amb un estrany *tour de force* entre dues administracions públiques: la central i les municipals de Catalunya. Al matí, manifestacions d'alumnes, pares i mares i mestres recorrent els carrers, a la tarda, concentracions davant els ajuntaments on, diàriament, s'expliava l'estat de la negociació. Reunions a Madrid amb el ministre, amb la delegada del MEC a Barcelona, M. Jesús Cebrián, en la qual vàrem trobar una rigorosa aliada i excel·lent professional. Finalment, el MEC va cedir i va concedir totes les places, excepte, de moment, les d'adults. La plantilla de mestres per a Catalunya s'havia ampliat en més de 1.500 places! Havíem guanyat. Les classes d'aquell curs 1979-1980 van començar a començament de novembre, s'havien "perdut" dos mesos de classe, però la ciutat havia après la lliçó de la defensa de l'escola pública de qualitat.

Immediatament, es va començar a dissenyar el Mapa Escolar definitiu per l'Hospitalet per a cada un dels nivells educatius. Ho van fer tots els ajuntaments. Ens guiaven dues premisses fonamentals: l'opció inqüestionable per a l'escola pública i l'ampliació de les competències dels ajuntaments en matèria d'educació.

La primera era la base ideològica i política del moviment popular i de mestres, i fou l'objectiu prioritari, que implicava l'increment de centres públics i millores de les condicions dels ja existents. Cal recordar que en aquelles circumstàncies la creació d'una xarxa educativa bàsica de qualitat comportava superar greus dificultats. Heus-ne aquí algunes:

- La falta de sòl. Les ciutats havien crescut desordenadament i a costa de l'especulació. Les escoles del Pacte de la Moncloa no s'havien situat on feien més falta, sinó on era més fàcil i ràpid obtenir el solar. En el futur, calia reordenar el mapa dels serveis en funció de la població. Calia comprar solars, que majoritàriament eren els d'antigues empreses en fallida.
- Problemes de finançament. Els anys de la transició van coincidir amb una greu crisi econòmica, semblant a l'actual. Amb els ajuntaments endeutats, no era fàcil obtenir crèdits. El Banc de Crèdit Local, destinat al suport dels ajuntaments, tancava els recursos. Els viatges a Madrid no donaven resultat.

Una de les noves escoles instal·lades a Can Serra. L'escola la Carpa.

- Necessitat d'absorbir el creixement demogràfic. El nombre de nascuts a l'Hospitalet va arribar al seu punt màxim l'any 1975, amb 6.042 nens i nenes censats. Era la població que al curs 1979-1980 tenia l'edat d'ingrés a l'escola, 4 anys, que ens havíem proposat com a edat per oferir una plaça escolar a tothom.
- Baixar la ràtio alumnes/aula. Una de les condicions per a la millora de la qualitat era baixar la ràtio. Però això és car i difícil. Per exemple, si a l'Hospitalet, l'any 1979, ja hi havia 647 aules d'EGB al sector públic, amb una ràtio de 39 alumnes/aula, passar de 39 a 38 en el conjunt de la ciutat significava tenir capacitat per absorbir 647 alumnes, és a dir quasi un centre nou de 24 aules, sense que pràcticament la gent ho apreciï.

Malgrat aquestes dificultats, durant el període que ens ocupa, del 1979 al 1983, es varen crear 305 aules d'EGB de col·legis nous, més les 65 de preescolar citades del Pla d'Urgències, passant en total de 647 aules al 1979 a 870 al 1983, increment que suposà 11.000 noves places escolars. L'increment va servir per: *a)* millorar les ràtios, que van disminuir fins a 32 alumnes/aula, molt per sota dels 40 que encara marcava la llei Villar Palasí; *b)* absorbir l'increment demogràfic de la demanda; *c)* dotar tots els centres d'aules de 4 i 5 anys; *d)* eliminar 82 aules en males condicions; *e)* augmentar considerablement el percentatge de famílies que escollien la pública. Es va resoldre la situació excepcional de l'escola Patufet-Sant Jordi com a únic centre del CEPEC que teníem a la ciutat.

El Llibre Blanc de l'Ensenyament a l'Hospitalet

Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat

Portada d'El Llibre Blanc de l'Ensenyament a l'Hospitalet, que assajava la planificació escolar a la ciutat

Respecte dels nivells no obligatoris, es va completar el mapa d'ensenyament mitjà, batxillerat i formació professional, amb la creació dels instituts Mercè Rodoreda, al barri Centre; Margarida Xirgu, a Collblanc-la Torrassa; Vilumara, al Centre-Sant Josep, i Apel·les Mestres, a Sanfeliu. Com que en aquests nivells es partia d'una situació encara més precària, el percentatge d'increment d'aules fou encara més espectacular.

Va començar la planificació de l'educació especial i dels centres d'educació infantil 0-3 anys (aleshores en dèiem *guarderies*) des dels pressupostos municipals. Finalment, les escoles d'adults van merèixer una atenció especial, i es va aconseguir que cada barri disposés del seu centre d'adults amb professorat propi. Atès l'alt índex de població adulta sense coneixements de lectura i escriptura, s'impulsà una campanya d'alfabetització d'adults amb personal voluntari, a l'estil de la que en aquell moment es feia a Nicaragua, que reeixí de manera especial al Gornal.

Tot això va quedar àmpliament documentat estadísticament i amb les valoracions econòmiques pertinents en el meu *Llibre Blanc de l'Ensenyament a l'Hospitalet*, publicat pel mateix Ajuntament l'any 1984.

La segona premisa partia del principi que model d'escola i model de ciutat van estretament lligats, i si l'Ajuntament té obligació de definir el model de ciutat, ha de poder intervenir en el model d'escola que vol per a la ciutat. En conseqüència, l'Ajuntament

Sara Blasi, inspectora d'ensenyament; Jaume Botey, regidor, i Ignacio Pujana, alcalde, inaugurant l'escola d'estiu a l'Institut Torras i Bages

havia de tenir majors competències en el camp educatiu que les que li atribuïa la Llei de Règim Local ("proveer solar" i "mantener los centros" de Educació Infantil, Primària i Educació Especial). El procés de descentralització de l'Estat cap a les autonomies (que havia de consolidar-se amb les primeres eleccions autonòmiques del 1980) ens alimentava les esperances que aviat es produiria una descentralització semblant de la Generalitat cap als municipis. En tot cas, de moment havíem d'obrir esclatxes d'intervenció municipal cap a les escoles. I ho vàrem fer des de dues vessants:

a) Impulsant, des de l'Ajuntament, comissions de matriculació que vetllaven per l'escolarització completa de tota la població, la distribució de la demanda segons el criteri de proximitat del domicili, l'homogeneïtzació de les ràtios de totes les escoles i la regularització de l'estructura interna dels centres. Respecte de les ràtios, per exemple, fins al 1979, que s'intentà racionalitzar i centralitzar el procés de matriculació (competència que no corresponia a l'Ajuntament, però que es va fer amb el suport de la Inspecció i, en alguns casos, amb un difícil consentiment dels centres), la mitjana de la ciutat amagava gravíssimes distàncies, des d'escoles amb una mitjana de 27 alumnes per classe fins a 10 aules, repartides per la ciutat, que en tenien més de 90, segons la magnanimitat del director, que preferia que estiguessin a escola abans que al carrer.

L'esforç per aconseguir la regularització interna dels centres fou també cabdal. Es tractava de fer coincidir tres factors: la construcció de noves aules, la demanda per

zones i la regularització interna. Entenem com a estructura correcta d'un col·legi la que manté el mateix nombre d'aules paral·leles per cada curs. La insuficiència de places escolars i la construcció de centres molt posterior a la vinguda dels veïns havia portat molts centres al col·lapse. S'obria un centre i, per falta de places en el conjunt de la ciutat, s'omplien totes les aules del nou col·legi de nens i nenes de quatre o de sis anys procedents de tota la ciutat. Aquest centre quedava col·lapsat els anys successius i feia molt difícil el seu funcionament. La població, d'altra banda, estava condemnada a un procés irregular d'oferta de places.

Si a la creació de noves places s'afegeix aquesta operació de regularització, es pot considerar que en aquest període la infraestructura dels centres públics va tenir una important operació de bisturí. Operació necessària, però amb uns costos altíssims. En primer lloc, econòmics (mai l'Ajuntament havia dedicat tants diners a l'ensenyament), però també d'una certa incomprensió, havent de superar reticències d'alguns sectors de pares i mestres que, possiblement, sense una visió global de ciutat, s'haurien estimat més la disminució immediata de la ràtio del seu centre. Per fer-ho possible a tota la ciutat, calia crear alternatives per escolaritzar la població sobrera. Treballant coordinadament Ajuntament i les inspeccions de zona, a les quals legalment corresponia la responsabilitat del procés, els objectius es van assolir pràcticament en aquells quatre anys.

b) Impulsant serveis a les escoles. Certament, la millora en la infraestructura de la xarxa escolar dóna possibilitats per millorar la qualitat pedagògica: la ràpida davallada de la ràtio alumnes/aula, la millora de les condicions físiques dels edificis, dotant-los d'instal·lacions que no tenien, la racionalització de l'estructura del centre, l'increment de professorat, etc. La preocupació per aquestes millores no era excusa, però, per ajornar la possibilitat d'oferir serveis a les escoles. Ens sentíem hereus de la tradició pedagògica promoguda pels ajuntaments durant la segona República, fonamentalment per l'Ajuntament de Barcelona des del Patronat Municipal d'Educació, i pels moviments de Renovació Pedagògica. Ara es tractava d'impulsar aquella Renovació dins un marc més ample de política municipal. També això significava una operació de considerable envergadura: per falta de competències, de pressupostos i de personal, per la necessitat de guanyar-se la confiança dels mestres, per la dificultat d'oferir productes de qualitat que s'acreditessin per si mateixos, etc. La majoria d'ajuntaments, amb diferents formes de gestió, van oferir aquest servei. A l'Hospitalet, vàrem crear el Departament de Dinàmica Educativa (DDE) que, per la seva credibilitat, aviat es convertí en una referència per a altres ciutats.

Des del DDE es donà suport a mestres i serveis pedagògics als alumnes. Per al professorat, s'iniciaren cursos de formació permanent de didàctica, creació d'equips de treball i publicacions sobre la història o la fauna i flora locals, s'organitzà la versió local de l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat amb notable èxit, cursos de reciclatge de català, etc. Per als alumnes, es varen organitzar cicles de teatre en col·laboració amb el GAT (Grup d'Acció Teatral), de música, de cinema, les "Estades Escola-Natura" de caràcter pedagògic a la muntanya o a la platja. Sobretot, es va intentar trencar l'aïlla-

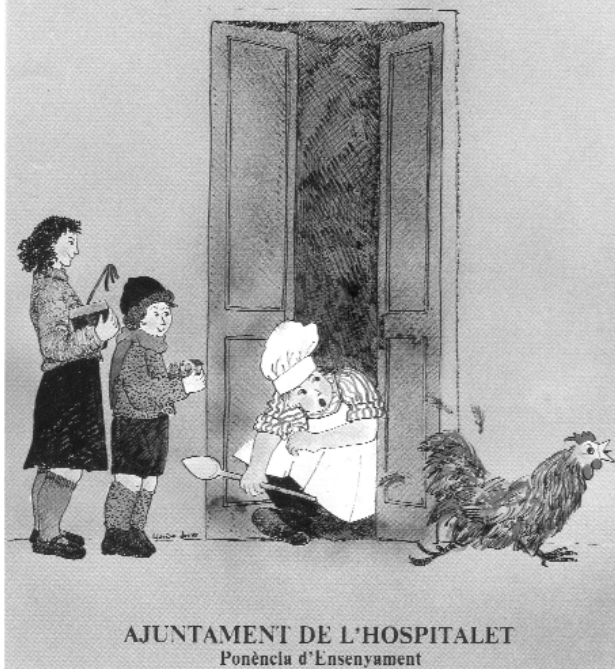

Portada del fullet de la campanya de teatre-escola 1982-1983, en col·laboració amb el Grup d'Acció Teatral (GAT) de l'Hospitalet

ment entre ciutat i escola. Es va promoure la presència de l'escola a la ciutat, sobretot a partir de la participació dels nens i nenes a les habituals festes de carrer pel Carnestoltes, les festes majors, Tots Sants, amb publicacions explicatives del sentit de cada una d'elles. Especialment treballada pels mestres era la Fira d'Hivern de les escoles a la rambla Just Oliveras, abans de Nadal, en la qual els alumnes oferien manualitats de caràcter nadalenc. I la presència de la ciutat a l'interior de escola, posant al servei de mestres i alumnes tant els equipaments propis de cultura, com museu, aules de cultura i biblioteques, com el coneixement que l'Ajuntament té de la ciutat en les diferents dimensions —econòmica, de producció i de consum, comercial, de seguretat, la xarxa de clavegueram, etc. Es difonia el concepte de ciutat com un ésser viu que rep aliments i consumeix energia, hi ha circulació de vida i punts neuràlgics i que, com tot ésser viu, ha d'eliminar residus. Eren actuacions pioneres que, posteriorment, han estat assumides pels centres de recursos de la Generalitat.

I, des de pràcticament totes les àrees del nou Ajuntament, es van iniciar programes per a les escoles o es van millorar els ja existents, com, per exemple, a l'Àrea de Sanitat les revisions mèdiques periòdiques, des de Serveis Socials els programes de beques per al menjador o llibres i el nou programa d'educadors de carrer per als sectors de població de risc, des de la d'Esports es van començar els Jocs Escolars, la Guàrdia Urbana va establir programes de seguiment i control de l'absentisme escolar, l'Àrea de Joventut, a través de la nova xarxa d'esplais i centres de joventut, oferia a la po-

1ª FIRA D'HIVERN DE LES ESCOLES

*Cartell de la Primera Fira
d'Hivern de les escoles, que es
va fer l'any 1981.*

blació infantil un servei educatiu de tardes, etc. La població infantil havia començat a ser un sector mimat per l'Administració.

Cal esmentar, finalment, un últim aspecte d'una importància cabdal: la participació dels pares i mares. En els primers mesos i, fins i tot, anys de la legislatura del 1979 no calia organitzar la participació. Les necessitats no satisfetes i les esperances posades van fer que aquesta fos directa, permanent, invasora, caòtica, sense filtres, difícil de contenir i que ni sabíem ni volíem contenir. La participació més ordenada va venir a través de les permanents visites als barris i de les comissions de matriculació que, de fet, actuaven com a consells escolars de zona.

Més endavant, es varen impulsar les naixents associacions de pares que, aviat, per la majoritària presència de mares es convertiren en les AMPA o associacions de mares i pares. Finalment, s'intentà la creació del Consell Escolar de Ciutat, que no acabà de consolidar-se. El debat viu en aquell moment entre el sector públic i el sector privat va fer encallar aquell intent en les discussions prèvies de representativitat i de procediment.

En pocs anys es va canviar la fesomia de l'ensenyament a l'Hospitalet. La meva personal valoració d'aquell primer període, però, és que el més important fou aquesta dimensió de la participació. És allò del que personalment em sento més satisfet. Tard o d'hora els escandalosos dèficits escolars s'haurien resolt. També, tard o d'hora, la millora pedagògica i de serveis a les escoles s'hauria donat. Però el que realment distingeix el sentit del que es fa és la implicació i la participació dels ciutadans i ciutadanes. Darrera d'aquella participació convulsa i desordenada hi havia la consciència que en democràcia, el poder, per petit que sigui, pertany al poble. La situació d'avui, després de 30 anys, és molt diferent, millor en molts aspectes, però avui, com ahir, la resposta als nous reptes i la millora de l'ensenyament només és possible amb la implicació de tots els sectors socials.

Per acabar, vull agrair, un cop més, a les persones, treballadors i treballadores de l'Ajuntament d'aleshores, que van fer possible aquest miracle. Si en tan poc temps es va posar remei a dèficits tan considerables fou, en part, per l'esforç d'un equip que treballà al límit de les seves possibilitats: Josep M. Figueras, com a capità del vaixell; Martí López, encarregat de les obres i que, malauradament, va morir poc després; Ramon Santarrosa, sempre disposat a tenir les aules preparades; Rosita Gómez, Marisol Rodríguez, Margarida Farré, Josep M. Abella i M. Teresa Gelabert, responsables de la complicada feina de llistes, matriculacions i comptes. Juliana Joaniquet, impulsora del DDE, i que amb Pilar Codina, Enric Roldán, Joan Soler Amigó i Joan Casas van fer d'aquest departament un símbol de la millora de la qualitat i millora pedagògica dels centres. Fou un treball d'equip, mogut per la voluntat de servei, sense mirar hores —més d'una i de dues vegades, se'ns feia de dia havent passat la nit sencera treballant!— i sense més retribució que la satisfacció de la feina ben feta i del deure complert.